

Варналії З. С. [1: ORCID ID: 0000-0002-6654-8760],

д.е.н., професор,

Чеберяко О. В. [1: ORCID ID: 0000-0002-1563-9611],

к.е.н., д.і.н., професор,

Нікітенко Д. В. [2: ORCID ID: 0000-0003-4989-0879],

д.е.н., професор,

Микитюк О. П. [1: ORCID ID: 0000-0002-8657-7278],

к.е.н., доцент

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка

²Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В статті розглянуто соціальну безпеку людини через призму загроз геостратегічного характеру. Здійснено класифікацію загроз за різними ознаками. Особливу увагу приділено геостратегічним загрозам та наслідкам від них. Визначено, що геостратегічні загрози мають зовнішнє джерело прояву, а наслідки мають непередбачуваний, довготривалий, масштабний та взаємозалежний характер прояву. Прикладом таких геостратегічних загроз є пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Проаналізовано наслідки геостратегічних загроз в умовних часових періодах: мирний (до 2014 року), період пандемії COVID-19 (2020–2021 роки) та воєнний період (після 2022 року). Виявлено, що у мирний час загрози соціальній безпеці загалом мали внутрішній характер і були зосереджені в економічній, соціальній та політичній сферах, а геостратегічні загрози носили монетарний характер. Після 2014 року загрози соціальній безпеці людини стосувались безпосередньо життю та здоров'ю людей, громадянській позиції. Визначено, що рівень прояву загальних геостратегічних загроз залежить від конкретних географічних, політичних та економічних умов. Такі загрози можуть виникати між державами, регіонами або іншими акторами, і вони можуть мати глибокий вплив на світовий порядок і стабільність. До основних геостратегічних загроз соціальної безпеки людини в умовах війни віднесено: військові конфлікти та насильство; економічні труднощі; енергетична криза; екологічні загрози; міжнаціональні конфлікти та міжетнічні напруження.

Ключові слова: безпека; геостратегічні загрози; соціальна безпека.

Постановка проблеми. Війна в Україні чітко продемонструвала актуальність забезпечення на належному рівні соціальної безпеки на різних рівнях. Дотримання достатнього рівня соціальної безпеки в

контексті забезпечення економічної безпеки потребує значних зусиль та ресурсів при працюючій економіці в мирний час. В умовах війни має місце декомпозиція пріоритетів соціальної безпеки. Не дивлячись на наявність різноманітних досліджень присвячених соціальній безпеці, зокрема її нанорівня, багато питань щодо особливостей сутності соціальної безпеки людини в умовах війни на цей час залишаються невирішеними у теоретичному аспекті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми концептуалізації сутності соціальної безпеки знаходять своє відображення в багатьох наукових публікаціях. Фундаментальні дослідження, присвячені вивченню цих питань, знайшли відображення в роботах О. Баженової [1], З. Галушки [3], І. Гнибіденка [4], В. Гошовської [5], О. Грішньої [6], О. Іляш [7], А. Колота [4], Е. Лібанової [8], О. Панькової [9], В. Онищенко, О. Паньковської, О. Сидорчук [10], Ю. Харазішвілі [11] та інших. Водночас, незважаючи на актуальність, питання екзогенних чинників забезпечення економічної та соціальної безпеки, зокрема, вважалось другорядним, незважаючи на те, що вони є джерелом ендегенних процесів і можуть як сприяти, так і перешкоджати забезпеченню соціальної безпеки. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації економік дослідження масштабних політичних та економічних флуктуацій, включаючи гібридні війни, економічні кризи, депресії та структурні зміни здійснюються на основі теорій конфліктів, катастроф, біфуркацій, шоків, хаосу (Р. Гілмор [12], В.-Б. Занг [13], Т. Постон та І. Стюарт [14] та інші). Дотепер соціальна складова економічної безпеки України, враховуючи актуальні екзогенні та ендегенні чинники, в тому числі загрозливого характеру, не стала самостійним та повноцінним об'єктом досліджень й розглядається здебільшого фрагментарно, що актуалізує тему дослідження.

Починаючи з 1994 року, в Україні були проведені дослідження з метою виявлення джерел внутрішніх та зовнішніх загроз держави. Завдяки фундаментальним дослідженням вітчизняних вчених було з'ясовано, що найбільш значущими стали зростаючі внутрішні загрози, які відрізнялися не лише своїм змістом, але й тривалістю. Згідно з результатами цих досліджень, особливу загрозу становила криміналізація суспільства, яка поширювалася практично на всі сфери життя, а також процес «тінізації» економіки. З початку повномасштабної війни до внутрішніх загроз соціальної безпеки додалися зовнішні загрози, характер впливу та механізм захисту від яких не є ретельно дослідженим.

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове

обґрунтування змісту геостратегічних загроз на соціальну безпеку людини, зокрема в умовах війни.

Виклад основного матеріалу

Основною передумовою для існування та розвитку соціальної системи є інтереси, спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави. Головними об'єктами економічної безпеки, інтереси яких потрібно захищати в сфері економіки, є індивіди (нанорівень національної економіки) та сама держава (макрорівень національної економіки). Загалом економічна безпека розглядається як система з трьох рівнів (національний, регіональний і місцевого самоврядування), яка взаємопов'язана на кожному рівні та характеризується самодостатністю. Вона забезпечує захист економіки від негативних впливів як ззовні, так і зсередини.

Сучасне суспільство стає все менш передбачуваним і сповнене глобальних загроз, які негативно впливають на персональний і глобально-цивілізаційний рівні. Люди стають все більш чутливими до небезпек, особливо в умовах зростаючої складності соціального устрою та покращення якості життя. Ризики з'являються в усіх аспектах суспільства, включаючи економіку, політику і соціальні сфери. Ці ризики виникають через вплив різних природних, інформаційно-комунікативних, соціальних і технологічних процесів, які впливають на їх розвиток через багато несподіваних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Тому національні держави, суспільства в цілому і окремі індивіди постійно відчують зростаючу потребу в забезпеченні свого безпечного існування та розвитку.

Теоретичне узагальнення сутності соціальної безпеки як складової економічної дає змогу вибудувати внутрішню логіку, причинно-наслідкову послідовність формування і розвитку: інтереси – загрози (небезпеки) – безпека. Якщо раніше безпека розглядалася лише стосовно держави як об'єкта, то на сучасному етапі вона охоплює охорону і досягнення спільних інтересів особи, суспільства та економіки в цілому. Індивідуальні інтереси орієнтовані на досягнення особистої безпеки, покращення якості життя, фізичного, духовного, інтелектуального розвитку людини, а також відповідну реалізацію її конституційних прав і свобод. Суспільні інтереси спрямовані на створення правової та соціальної держави, досягнення та підтримку суспільної злагоди і етичного, духовного вдосконалення. Державні інтереси орієнтовані на забезпечення територіальної цілісності та єдності, економічної та соціальної стабільності, дотримання законності і збереження правопорядку.

Загальне розуміння соціальної безпеки полягає в гарантованій правовій та інституційній захищеності життєво важливих соціальних інтересів індивіда, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [15]. Щодо сутності соціальної безпеки людини або «соціальної безпеки нанорівня національної економіки», то ми дотримуємось думки про «ступінь (рівень) захищеності життєво важливих соціально-економічних інтересів людини (особи), її прав, свобод та цінностей від внутрішніх та зовнішніх, реальних та потенційних загроз» [2]. Вивчення рівня її забезпечення є важливим інструментом для встановлення та структурування якісних і кількісних параметрів розвитку суспільства. Це систематична діяльність, спрямована на визначення відповідності характеру розвитку соціально-економічних процесів критеріям реалізації національних інтересів у соціальній сфері та на запобігання можливим загрозам.

Загрози, як і безпека, є об'єктивним явищем. Абсолютна безпека можлива лише в ідеальних умовах визначеності та поінформованості. А оскільки абсолютну визначеність забезпечити в економічному середовищі через непостійність і гетерогенність інтересів сукупності економічних агентів неможливо, то цей факт сприятливий для виникнення та розвитку загроз, посилення їх дестабілізуючого впливу на об'єкт та ускладнення процесу формування економічної та, зокрема, соціальної безпеки. Загрози формалізуються через негативні зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому політичному, економічному або природному середовищі. Крім того, що загрози визначаються як дія дестабілізуючих чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру, які можуть спричинити потенційні або реальні втрати для учасників процесу, вони можуть трансформуватися ієрархічно. Загрози різних ієрархічних рівнів взаємозалежні та взаємозумовлюють одна одну [16].

Основні загрози соціальній безпеці на різних ознаками представлено на рис. 1.

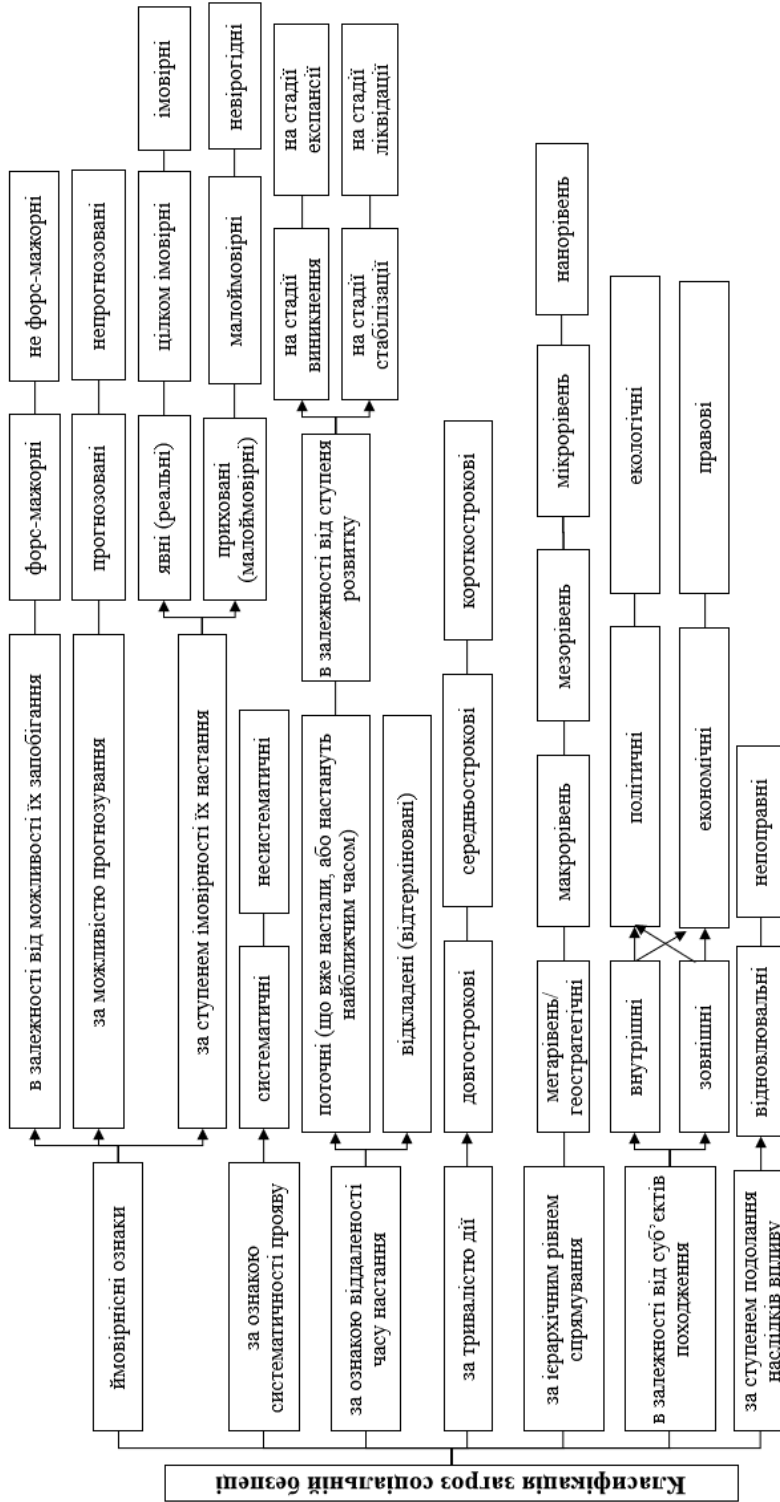

Рис. 1. Класифікація загроз соціальної безпеці
Джерело: складено авторами на основі [1; 2; 3; 16].

Залежно від суб'єкта походження загрози поділяються на внутрішні та зовнішні, за ієрархічним рівнем спрямування виділяють мегарівень, макрорівень, мезорівень, мікрорівень та нанорівень. Також загрози можуть бути реальними й потенційними, цілеспрямовано створеними будь-яким суб'єктом або такими, що виникають стихійно, безпосередньо та опосередковано. Основою для оцінки загроз та втрат від них є якісні й кількісні критерії безпеки. Основні положення дій, спрямованих на зміцнення соціальної безпеки, становлять стратегію соціальної безпеки в межах стратегії економічної та національної безпеки. Заходи із забезпечення економічної безпеки – це конкретні дії органів державної влади, соціальних сил та організацій, що в сукупності дозволяють зміцнити економічну безпеку держави. Початковим заходом є діагностування, яке має на меті вирішити два ключових завдання у сфері соціальної безпеки на будь-якому рівні будь-якої держави [9]. По-перше, це розкриття логіки та методології дослідження і оцінки рівня соціальної безпеки на основі аналізу глибоких причинно-наслідкових зв'язків у процесі її формування. По-друге, визначення методів та механізмів, які дозволять найефективніше впливати на показники соціальної безпеки, щоб забезпечити їх відповідність вимогам економічного розвитку країни [1].

Для сучасного сталого розвитку властиві катастрофи та ризики, природа яких набуває інституційного характеру. До 2020 року можна було розглядати загрози мегарівня, які виникали у фінансовій площині як то фінансові кризи. Поява коронавірусної інфекції COVID-19 оголила проблеми соціальної сфери, зокрема сфери охорони здоров'я, та неготовність швидко подолати наслідки її розповсюдження. Стрімке та безконтрольне розповсюдження коронавірусу SARS-CoV-2 у світі стало викликом усьому людству, дуже серйозно вплинуло на поточні соціально-економічні процеси як у глобальному, так і в національних масштабах, і, безсумнівно, матиме вплив на економічний та соціальний розвиток у майбутньому. Ситуація виявилася надто несподіваною для світової та вітчизняної економіки, що не передбачалось жодним прогнозом соціально-економічного розвитку [17].

Умови пандемії поставили соціальну сферу під особливий натиск: поглиблення існуючих проблем та виникнення нових в цій сфері. Пандемія вплинула на наступні три сфери:

Система охорони здоров'я: пандемія серйозно навантажила системи охорони здоров'я і вимагала мобілізації всіх можливих ресурсів. У порівнянні з іншими країнами, Україна вкладає менше

коштів у систему охорони здоров'я (3,2% ВВП порівняно з 5–8% у країнах ЄС). Це зумовлює необхідність проведення глибокого аналізу проблем у цій сфері та розроблення стратегічних заходів для підтримки національної системи охорони здоров'я, медичних установ та медпрацівників.

Підтримка найвразливіших груп населення: пандемії, подібно до економічних криз, найбільше шкодять різним соціальним групам і поглиблюють соціальні нерівності. Пандемія підкреслила потребу в підтримці осіб, які особливо уразливі. Це включає жінок, літніх людей, осіб з обмеженими можливостями та інших. На основі досвіду минулих криз можна виділити ці групи та розробити програми підтримки для них.

Трансформація зайнятості та цифровізація: пандемія прискорила цифрову трансформацію суспільства та розширення використання інтернету та цифрових технологій. Це стосується змін у формах зайнятості, регулювання трудових відносин, мотивації праці, умов праці та інших аспектів трудових відносин. Такі зміни вимагають нових підходів до управління персоналом та створення умов для цифрової та дистанційної роботи. Зростання цифрової трансформації також викликає питання щодо інформаційної безпеки та боротьби з поширенням дезінформації.

Пандемія як небезпека неекономічного характеру створила проблеми для економік всіх країн, багато з яких ще довго будуть виходити з тих пасток, куди вони потрапили. Загрозою мегарівня сьогодення для розвинених країн є висока інфляція, боротьба з якою потребує охолодження економічної активності. Для країн, що розвиваються та які є ресурсорієнтованими, основною загрозою є поглиблення економічної кризи через падіння попиту на ресурси, які ними постачаються на світовий ринок внаслідок повільної відбудови після пандемії. Загрози здоров'ю населенню перетворилися у загрози для реальної економіки цілих країн не залежно від рівня розвитку, що підтверджує досвід країн Африки, Бразилії, Аргентини, США та Європейського Союзу.

На відміну від розвинених країн, країни, що розвиваються зазнали серйозних економічних втрат через пандемію. Втрати робочих місць і зменшення економічної активності спричинило збільшення рівня бідності та соціальної напруженості, а тому проблема нерівності тільки загострюється. В структурі безробіття зростає питома вага безробіття серед молоді. Зростання боргових зобов'язань багатьох країн та поглиблення економічної та соціальної нерівності може призвести до соціальної напруженості та конфліктів.

Соціальна безпека людини будується одночасно через вплив як зовнішніх, так і внутрішніх чинників: зовнішні чинники значною мірою визначають безпекове середовище людини у країні (стабільність суспільно-політичного і соціально-економічного стану в державі, забезпечення гідного рівня життя, гідної оплати праці, мінімізація загроз життю та здоров'ю людини, безпечне соціальне середовище, доступ до якісних освітніх та медичних послуг, доступність житла, гарантованість продовольчої безпеки тощо); внутрішні чинники безпекового середовища утворюються самою людиною для власної соціальної захищеності через те, на що вона сама впливає – її усвідомленість щодо цінності життя, самозбереження, самозахисту та саморозвитку, власна відповідальність за своє (та своєї родини) життя, здоров'я, благополуччя, добробут, її внесок у суспільну безпеку тощо [10].

Співвідношення зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на створення та функціонування безпечного середовища для людей в Україні, має складний характер. Починаючи з 2014 року і до сьогоднішнього дня, Україна та її громадяни стали стикатися зі значними загрозами, перебуваючи в умовах невизначеності та нестабільності. Це пов'язано з різким погіршенням рівня безпеки держави, суспільства та особистої захищеності громадян. Причиною цього є значний вплив загроз на національну, економічну, соціальну та інформаційну безпеку України, а також особисту безпеку громадян, пов'язану зі збройним конфліктом на сході України та анексією Криму.

Аналізуючи загрози національній безпеці України, можна спостерігати, що до повномасштабного вторгнення Російської Федерації найважливіші з них мали внутрішній характер і були зосереджені в економічній, соціальній та політичній сферах. Сфера соціальної безпеки людей отримала новий вимір і характеристики. Перед 2014 роком соціальна безпека людини фокусувалася на поліпшенні життєвих умов населення, подоланні бідності, забезпеченні якості праці, зменшенні демографічної кризи, формуванні соціальної рівності, сприянні доступності якісної освіти та підтримці здоров'я. Після 2014 року зросли вимоги до збереження життя та здоров'я людей, а також збільшилася цінність людського життя та активної громадянської позиції. З 2022 року ці вимоги стали ще більше затребуваними.

Основу дослідження системи національної безпеки, як в цілому, так і в окремих аспектах, складають поняття життєво важливих (національних) інтересів, загроз цим інтересам і рівня захищеності від цих загроз [11]. Національні інтереси включають інтегровану

реалізацію життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави для забезпечення стійкого і прогресивного розвитку країни [18]. Загрози соціальної безпеки представляють собою явища та процеси, які спричиняють раптові, а часом і суттєві зміни в способі життя, порушують життєво важливі соціальні права та інтереси особи. Джерела таких загроз можна класифікувати на такі групи (рис. 2).

Рис. 2. Джерела загроз соціальній безпеці людини

Перша група включає загрози, що викликані порушенням законних прав особистості та неспроможністю держави їх захищати (порушення права на життя, працю, освіту, житло, охорону здоров'я, свободу пересування, забезпечену старість та ін.).

Друга група охоплює соціальні загрози, пов'язані з насильством та злочинністю в суспільстві, його криміналізацією.

Третя група включає розповсюдження негативних соціальних явищ, таких як наркоманія, алкоголізм, погіршення здоров'я та зменшення тривалості життя.

Четверта група пов'язана з погіршенням медичного обслуговування та охорони здоров'я, екологічних бід, масового розповсюдження хронічних та інфекційних захворювань.

До п'ятої групи загроз відноситься низька соціальна захищеність населення.

Крім того, соціальні загрози та показники, які їх характеризують, можна поділити також на групи, представлені в таблиці.

Таблиця

Групи загроз соціальної безпеки

Вид загроз	Показники
Антагонізація соціальної структури	<ul style="list-style-type: none">- співвідношення доходів 10% найбагатших і 10% найбідніших громадян;- відсоток населення за межею бідності
Безробіття	<ul style="list-style-type: none">- рівень безробіття (4–5%)
Масова девіантна поведінка	<ul style="list-style-type: none">- рівень злочинності (кількість злочинів на 1000 чол. населення) за основними категоріями;- рівень споживання алкоголю на людину за рік – л/рік;- кількість наркоманів на 1000 чол. за основними соціально-демографічними групами
Міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти	<ul style="list-style-type: none">- дискримінація за національною та конфесійною ознакою;- міжнаціональна та міжконфесійна напруга;- міграція з регіонів міжнаціональної та міжконфесійної напруги та конфліктів;- адаптація біженців;- ефективність охорони правопорядку у регіонах міжнаціональної та міжконфесійної напруги
Духовно-моральна аномія (відхилення в системі соціальних норм)	<ul style="list-style-type: none">- конфлікт відносин між поколіннями;- вплив традиційних релігій, що конструктивно взаємодіють з суспільством та державою;- вплив екстремістських течій традиційних релігій;- вплив тоталітарних сект деструктивної соціальної спрямованості;- вплив політизованих конфесій (течій), що керуються із закордонних центрів
Відчуження населення від влади	<ul style="list-style-type: none">- довіра до основних інститутів держави (законодавча влада, виконавча влада, судова влада, силова структура);- довіра до основних партій та рухів;- громадянська активність;- законслухняність
Бідність населення	<ul style="list-style-type: none">- середній розмір доходу на члена сім'ї;- закупна спроможність сімейного бюджету;- споживання на одну особу продуктів харчування, товарів щоденного попиту, товарів довготривалого користування;- доступність освіти;- незадоволеність житловими умовами;- невпевненість щодо можливостей забезпечення майбутнього дітей;- невпевненість молоді щодо життєвих перспектив;- невпевненість щодо забезпеченості достойної власної старості;- доступність речових атрибутів пристойного життя, що укорінені у масовій свідомості;- доступність рекреаційних заходів

продовження таблиці

Здоров'я населення	<ul style="list-style-type: none">- фактична тривалість життя;- очікувана тривалість життя;- відтворення населення;- кількість передчасних смертей;- смертність серед щойно народжених дітей;- доступність кваліфікованої медичної допомоги;- розповсюдженість «хвороб жебраків» (туберкульоз, тиф та ін.);- розповсюдженість епідемій;- розповсюдженість епідемічних захворювань, які щойно з'явилися;- доступність науково обґрунтованого раціону харчування
Соціально-екологічна ситуація	<ul style="list-style-type: none">- кількість захворювань з екологічних причин;- доступність компенсації екологічних збитків
Ефективність органів влади	<ul style="list-style-type: none">- корупція;- криміналізація;- некомпетентність державного апарату
Особиста незахищеність	<ul style="list-style-type: none">- незадоволеність діяльністю органів правопорядку;- незадоволеність існуючим законодавством;- здатність до самооборони у випадках кримінальних посягань;- рівень «щоденної» злочинності (рекет, шахрайство, хуліганство, дрібні крадіжки, фальсифікація продуктів

Джерело: складено авторами на основі [3–8].

Щодо загальних геостратегічних загроз, то рівень їх прояву дуже залежить від конкретних географічних, політичних та економічних умов. Такі загрози можуть виникати між державами, регіонами або іншими акторами, і вони можуть мати глибокий вплив на світовий порядок і стабільність. Серед них можна виділити такі:

1. Геополітична конкуренція. Конкуренція між державами за вплив, ресурси та геополітичні позиції може викликати напруження та конфлікти. Такі конфлікти можуть мати військовий, економічний або інформаційний характер та набувати явної або гібридної форми. При гібридному характері конфліктів використовують комбінацію військових, політичних, економічних, інформаційних та інших засобів впливу для досягнення своїх цілей. Вони можуть включати такі елементи, як збройні бойові дії, дезінформацію, кібератаки, фінансовий тиск, психологічну війну і багато інших. З появою інтернету, соціальних медіа та кібертехнологій, гібридні конфлікти стали ще більш поширеними і складними. Вони можуть відбуватися як на міжнародному рівні, так і на внутрішньому рівні в країнах (регіональний рівень).

2. Регіональні конфлікти. Геостратегічні позиції та ресурси можуть бути предметом суперечок і конфліктів між сусідніми державами або регіонами.

3. Кіберзагрози. Зростаюча кількість кібератак та кібершпигунство можуть загрожувати країнам і критичній інфраструктурі, а також порушувати економічну та політичну стабільність.

4. Тероризм. Терористичні організації можуть домагатися політичних та територіальних цілей шляхом використання насильства та терористичних актів.

5. Поширення ядерної зброї та інших масового знищення зброї. Існує загроза розповсюдження ядерної зброї та інших збройних систем масового знищення, що може призвести до нових напружених конфліктів та глобальної нестабільності.

6. Енергетична залежність. Країни можуть стикатися з загрозами своєї енергетичної безпеки, якщо стають залежними від імпорту енергії або від одного джерела енергії.

7. Зміна клімату та екологічні загрози. Зміна клімату, природні катастрофи та екологічні проблеми можуть викликати кризи у зоні екологічної чутливості або глобальні наслідки, які впливають на безпеку країн та регіонів.

8. Інформаційна війна. Розповсюдження дезінформації та пропаганда можуть призвести до дестабілізації, вплинути на вибори та національну безпеку.

Для кожного рівня національної економіки та у відповідний проміжок часу загрози можуть бути унікальними, а їх сприйняття та ступінь реалізації можуть варіюватися залежно від геополітичної ситуації.

Геостратегічні загрози можуть значно вплинути на соціальну безпеку людини через безпосередні або непрямі наслідки для їхнього життя та добробуту. Серед таких геостратегічних загроз на соціальну безпеку людини в умовах війни виділимо такі:

1. Військові конфлікти та насильство. Війни та збройні конфлікти можуть призвести до загибелі людей, руйнації інфраструктури, вимушеного переселення та гуманітарних криз. Це може спричинити втрату життя, травми, голод, недостатність медичної допомоги та інші складнощі для людей, що живуть в зонах воєнного конфлікту. Так, Організація Об'єднаних Націй підрахувала, що в Україні з 24 лютого 2022 року по 31 липня 2023 року жертвами російської війни стали 26 015 цивільних. У звіті місії зазначається, що підтвердженими є 9369 загиблі особи та ще 16646 поранених. Більшість загиблих серед цивільних зафіксовано на підконтрольних Україні територіях, що перебувають під російськими обстрілами. Спостерігачі вважають, що

фактичні цифри значно вищі, оскільки отримання інформації з деяких місць, де тривають інтенсивні бойові дії, було відкладено, а багато звітів все ще очікують підтвердження [18]. Станом на серпень 2023 року Міністерством соціальної політики України зареєстровано 4,8 млн внутрішньо переміщених осіб. З них приблизно 1 млн осіб є двічі переміщені: перший раз – з 2014 року, а другий – з 24 лютого 2022 року. Для таких людей основними викликами є влаштування на місці, оформлення документів та грошової допомоги, придбання предметів першої необхідності, отримання медичної допомоги, влаштування дітей у заклади освіти. Після первинної адаптації постають питання житла та працевлаштування. В подальшому однією з важливих стає проблема невизначеності майбутнього і необхідність планувати подальше життя.

2. Економічні труднощі. Геостратегічні конфлікти можуть спричинити економічні кризи, обмеження торгівлі або зменшення зовнішніх інвестицій. Економічні труднощі в Україні в період війни мають різноманітні прояви, оскільки війна призводить до серйозних змін у всіх сферах життя країни. Серед основних можна виділити такі:

а) спад економічної активності. Воєнна агресія Росії проти України призвела до масштабного руйнування виробничого капіталу та інфраструктури. Підприємства змушені були призупинити або обмежити свою діяльність через загрозу безпеки, зниження попиту на ринку або недостатньої доступності ресурсів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 р. в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд доларів. Якщо говорити про пошкодження, то за оцінками Світового банку і його партнерів найбільших втрат зазнали житловий сектор (38% сумарних пошкоджень), транспорт (26%), енергетика (8%), промисловість і торгівля (8%), сільське господарство (7%). Зокрема, за рік російсько-української війни руйнувань і пошкоджень зазнали 1,4 житлових приміщень (окремих квартир, будинків), серед них 135 тис. – приватних будинків і 39 тис. гуртожитків. У загальній сумі потреб на відновлення (410,6 млрд доларів) транспортний сектор займає 22%, житловий сектор 17%, енергетика 11%, сфера соціального захисту і життєдіяльності 10%, боротьба з небезпечними ситуаціями 9%, сільське господарство 7% [20]. Значне падіння реального ВВП в перший рік війни в порівнянні з іншими історичними випадками в інших країнах мало місце лише в тих країнах, що зазнавали капітуляції чи нищівної поразки у війні (Німеччина (1945), Австрія (1945), Японія (1945), Ірак (1991)), або ж у країнах, де бойові дії велися на понад 50% території (Боснія і Герцеговина (1992)). Руйнівне падіння виробництва та загалом економіки свідчить про невиправдану

жорстокість російського агресора та низькі адаптивні можливості української економіки до відновлення. За оцінками ЄБРР, на швидкість відновлення економіки після війни позитивно впливають передусім досягнення надійного та тривалого миру, а також інші фактори: коротка тривалість війни, динамічне економічне зростання, сильні інститути напередодні війни, незначне падіння економіки під час війни;

б) зменшення інвестицій. Війна створює невизначеність та ризики для бізнесу та інвесторів. Це призвело до зменшення обсягів зовнішніх і внутрішніх інвестицій у нові проєкти та розширення бізнесу. Воєнні дії та конфліктні ситуації можуть призвести до зниження економічної активності, зменшення виробництва та зниження споживчого попиту. Економічна нестабільність може зробити інвесторів більш обережними і менше схильними вкладати кошти в регіони або країни з воєнними конфліктами. Загроза руйнування критичної інфраструктури та переоцінка потенційних ризиків та прибутковості може спричинити чистий відтік інвестицій;

в) збільшення безробіття: війна спричинила зменшення замовлень та погіршення фінансової стійкості компаній, що може призвести до звільнень та збільшення безробіття. За 1 рік війни відбулось значне скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. Змушені були покинути свої домівки 13,5 млн осіб. Більше 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24% населення.

г) зростання інфляції: ключовими драйверами зростання цін виступали порушення логістичних шляхів, руйнація значної частини виробництва, окупація південних регіонів та скорочення обсягу врожаю. Так, за результатами 2022 року середньорічна інфляція становила 20,1%, тоді як у червні 2023 році індекс споживчих цін (рік/рік) становив 119,4%. Помірна інфляція в Україні в 2022 році, навіть у контексті значних руйнувань виробничої бази та інфраструктури, може бути пояснена тим, що західний кордон країни залишався відкритим, і сусідні держави не були втягнуті у конфлікт. Це дозволяло значній частині попиту на споживчі товари в Україні задовольнятися через імпорт. За допомогою імпорту вдалося частково компенсувати втрати внутрішнього виробництва (навіть при падінні реального ВВП на 29,2%, обсяг доларового імпорту зменшився всього на 4%). Додатково, масштабна зовнішня допомога сприяла підтримці купівельної здатності населення щодо імпортних товарів.

Також важливо відзначити, що заморожування енергетичних тарифів в Україні при одночасному зростанні світових цін на енергоносії допомагало стримувати темпи інфляції;

д) зниження зовнішньої торгівлі: зовнішні економічні зв'язки

стали обмеженими, ринки збуту стали тимчасово втраченими. Величина експорту скоротилась на 16% порівняно з 2022 роком, тоді як імпорт зріс на 24%. Затягування воєнних дій може призвести до скорочення внутрішнього експортно орієнтованого виробництва, а також до скорочення імпорту товарів та послуг. З метою збереження макроекономічної стабільності в Україні, Національний банк України з початку повномасштабного вторгнення запровадив режим фіксованого обмінного курсу гривні до долара США, яким передбачено встановлення фіксованого офіційного обмінного курсу та низка адміністративних обмежень, зокрема на валютні операції та рух капіталу. Починаючи з 21 липня 2022 року, обмінний курс долару зафіксовано на рівні 36,57 грн за дол. США [23];

е) зменшення бюджетних надходжень: війна призвела до зменшення обсягів податкових надходжень через зменшення економічної активності та збільшення витрат на оборону та військові потреби. Для підтримки військових операцій та реакції на кризу, уряд змушений брати позики або видавати облігації, що може призвести до зростання державного боргу (рис. 3). У 2023 році найбільше фінансування в різних формах надходило з Європейського Союзу (11,4 млрд дол. США), США (8,5 млрд дол. США), МВФ (3,6 млрд дол. США), Канада (1,76 млрд дол. США), Японія (1,5 млрд дол. США);

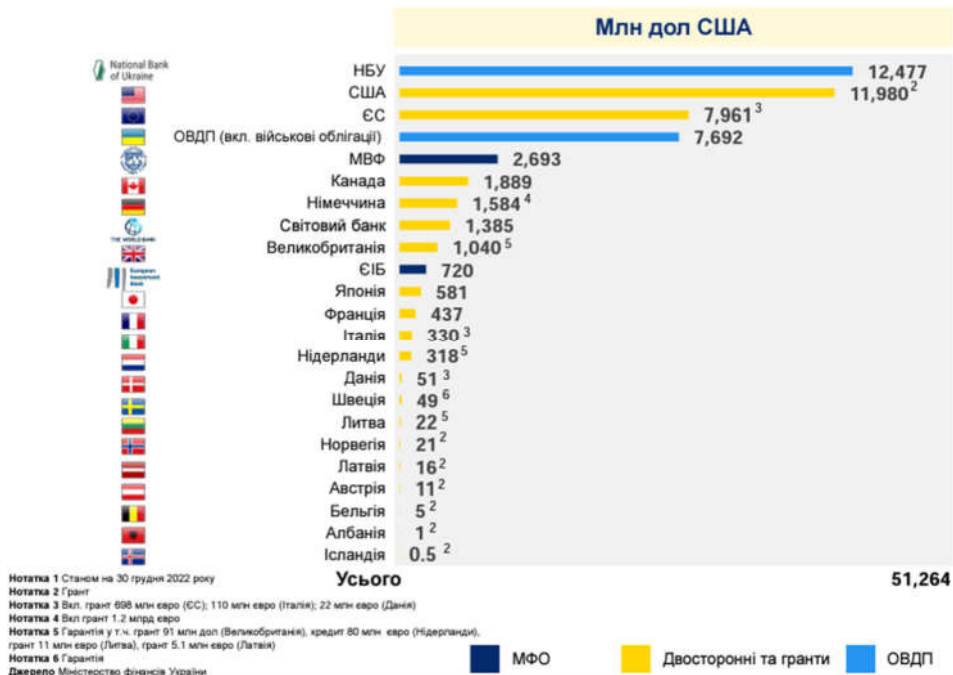

Рис. 3. Джерела фінансування державного бюджету в період війни (станом на 30 грудня 2022 року) [24]

є) погіршення інфраструктури. Ракетні удари спричинили пошкодження та знищення інфраструктури, зокрема дороги, мости, енергетичні мережі тощо, що призвело до значних витрат на їх відновлення та обмеження економічної діяльності та розвитку. За підсумками червня 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення Росії, оцінюється у 150,5 млрд дол. США (за вартістю заміщення) [25]. Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд;

ж) загроза зовнішнього фінансування: катастрофічно зменшилась величина зовнішніх інвестицій та фінансування внаслідок негативного сприйняття ризику і невизначеності в умовах військового конфлікту;

з) зростання боргу: державний борг зростає, тому що уряд змушений брати позики або видавати облігації для підтримки військових операцій та реакції на кризу. З огляду на дефіцит внутрішніх ресурсів у виснаженій війною економіці значні обсяги зовнішньої допомоги від міжнародних партнерів допомогли профінансувати всі пріоритетні видатки вчасно та у повному обсязі: пенсії та соціальні виплати, зарплати медиків і вчителів, видатки на безпеку й оборону, на охорону здоров'я, освіту тощо;

і) гуманітарна криза: внутрішньо переміщені особи та біженці, які виникають через війну, можуть створювати гуманітарну кризу та змушувати уряд витрачати ресурси на надання допомоги і підтримку.

3. Енергетична криза. Геостратегічні проблеми, пов'язані з енергетичною безпекою, можуть призвести до збільшення витрат на закупівлю енергії або переривання ланцюга поставок. Це може вплинути на доступність тепла, електроенергії та палива, що може призвести до соціальних проблем, особливо для людей з низькими доходами або вразливих верств населення. Складна геополітична ситуація на енергетичному світовому ринку та воєнні дії негативно впливають і на соціальну безпеку. В довоєнний період в Україні проводились заходи щодо вдосконалення енергоефективності та розвитку відновлювальних джерел енергії з метою зменшення залежності від імпорту газу та інших енергетичних ресурсів. Військові дії призвели до пошкодження енергетичної інфраструктури, включаючи електромережі та енергогенеруючі об'єкти. Це призвело до відключення окремих районів від електропостачання та посилило проблеми з енергозабезпеченістю в багатьох областях.

4. Екологічні загрози. Зміна клімату та екологічні проблеми, спричинені геостратегічними проблемами, можуть призвести до

природних катастроф, таких як повені, посухи, землетруси тощо. Ці стихійні лиха можуть призвести до великої кількості жертв, руйнувань майна та загрози життям людей. Війна РФ в Україні – це також і екоцид: знищення заповідних територій, знищенні біорізноманіття, забруднення ґрунтів важкими металами від розривів снарядів і мін. Катастрофою планетарного масштабу став підриг Каховської ГЕС, наслідки від якого неможливо оцінити. Окрім знищення унікального екофонду, зниження рівня води на Каховському водосховищі призвело до унеможливлення функціонування зрошувальних систем. Не забезпечуються водою 94% зрошувальних систем в Херсонській, 74% – в Запорізькій та 30% – в Дніпропетровській областях [26]. Теракт на Каховській ГЕС – це не тільки загроза енергетичній безпеці, але і продовольчій безпеці України і світу, адже завдяки водогосподарській інфраструктурі у сухих південних степах у значних обсягах успішно вирощувалися такі культури, як кукурудза, соя, ріпак, пшениця, баклажани, цибуля, перець, огірки та інші. Наприклад, частка Херсонської області у виробництві баштанних культур в Україні складала 34 відсотки. На цій землі вирощували 28% всіх українських помідорів та 25% солодкого перцю.

5. Міжнаціональні конфлікти та міжетнічні напруження. Геостратегічні проблеми, такі як територіальні спірні території або культурні переділи, можуть призвести до напруженості між різними групами населення. Це може викликати конфлікти, дискримінацію, насильство та загрози безпеці людини.

Ці загрози можуть мати довготривалий вплив на соціальну безпеку людини, створюючи вразливість та потребу в гуманітарній допомозі. Управління геостратегічними проблемами та сприяння стійкому миру та розумінню міжнаціональних відносин є важливими для забезпечення соціальної безпеки та благополуччя людини

Висновки. Проведене дослідження дало змогу узагальнити наукові підходи теоретиків та практиків у сфері вивчення соціальної безпеки людини. Використання різних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження дозволило визначити геостратегічні загрози соціальній безпеці людині в Україні в умовах війни та охарактеризувати їх вплив. Проведене дослідження з узагальнення загроз дозволило зробити висновок, що до повномасштабного вторгнення Російської Федерації найважливішими були загрози, які мали внутрішній характер генерації і були зосереджені в економічній, соціальній та політичній сферах. Після 2014 року ознаки безпеки трансформувались у площину фізичної безпеки людини, зросли вимоги до збереження

життя та здоров'я людей, а також збільшилася цінність людського життя та активної громадянської позиції. Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну з 2022 року ці вимоги стали ще більше затребуваними. Забезпечення соціальної безпеки людини тепер – це створення умов для збереження її життя.

Стаття підготовлена в межах виконання проєкту НФД України «Нові геостратегічні загрози соціальної безпеки людини в умовах гібридної війни та шляхи їх запобігання» (№ 2021.01/0239).

- 1.** Баженова О. В., Варналій З. С., Чеберяко О. В. Соціальна безпека людини в умовах військової агресії: індикатори та оцінювання (на прикладі України). *Проблеми сучасних трансформацій. Сер. Економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-07-02>. (дата звернення: 20.05.2023).
- 2.** Варналій З. Багаторівнева система соціальної безпеки. *Економіка і регіон* : науковий журнал. 2022. № 1(84). С. 68–74. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2547](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2547).
- 3.** Варналій З. С., Галушка З. І. Соціальна безпека як система. *Економіка і управління* : науковий журнал. 2010. № 3 (47). С. 94–100.
- 4.** Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін. ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. К. : КНЕУ, 2006. 292 с.
- 5.** Соціальна держава: український вибір / за ред. В. А. Гошовської. 2-ге вид. К. : ЦПСД, 2007. 337 с.
- 6.** Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). *Sustainability*. 2020. Vol. 12(21). 8953. URL: <https://doi.org/10.3390/su12218953>. (дата звернення: 20.05.2023).
- 7.** Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 8–14.
- 8.** Libanova E., Osaulenko O. & Cherenko L. Assessment of Quality of Life in Ukraine on the Basis of Subjective Indicators of Well-being : monograph = Оцінка якості життя в Україні на основі суб'єктивних показників добробуту : монографія. Warsaw. RS Global Sp. z O.O. 2020. 361 p.
- 9.** Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. Київ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
- 10.** Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія / Львівський регіональний ін-т держ. управління. Львів, 2018. 492 с.
- 11.** Харазішвілі Ю. М., Грішнова О. А. Якість життя в системі соціальної безпеки України: індикатори, рівень, загрози. *Економіка України*. 2018. № 11–12. С. 157–171. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.11.157>.
- 12.** Gilmore, Robert. *Catastrophe Theory for Scientists and Engineers*. New York : Dover, 1993.
- 13.** Poston T. and Stewart Ian. *Catastrophe: Theory and Its Applications*. New York : Dover, 1998.
- 14.** Wei-Bin Zhang. *Synergetic Economics*. Springer Berlin, Heidelberg. 1991.
- 15.** Варналій З. С. Соціальна безпека людини як об'єкт дослідження економічної безпекології. *Економічний вісник університету* : зб. наук. праць учених та аспірантів. Переяслав, 2022. Вип. 52. С. 90–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97>.
- 16.** Нікитенко Д. В. Загрози інвестиційній безпеці держави: сутність та класифікація. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6769>. (дата звернення: 20.05.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.98.
- 17.** Соціально-економічні наслідки

коронакризи. Центр Разумкова. 2021. 237 с. **18.** Іляш О. І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір : монографія / Львівська комерційна академія. Львів : ПАІС, 2012. 591 с. **19.** Ukraine: civilian casualty update 31 July 2023. URL: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/07/ukraine-civilian-casualty-update-31-july-2023> (дата звернення: 20.05.2023). **20.** Верещук назвала кількість зареєстрованих і незареєстрованих переселенців в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727098-veresuk-nazvala-kilkist-zareestrovanih-i-nezareestrovanih-pereselenciv-v-ukraini.html> (дата звернення: 20.05.2023). **21.** Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html. (дата звернення: 20.05.2023). **22.** Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / Анатолій Маркович Гуменюк. К. : НІСД, 2014. 468 с. **23.** Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. Міністерство фінансів України. [mof.gov.ua](https://www.mof.gov.ua). URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/news/> (дата звернення: 20.05.2023). **24.** Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. [mof.gov.ua](https://www.mof.gov.ua). URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення: 20.05.2023). **25.** Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-cherhvnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/> (дата звернення: 20.05.2023). **26.** Кириченко А. Наслідки каховської трагедії: як руйнування рашистами ГЕС вдарить по агросектору. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/naslidki-кахovskoji-tragediji-yak-ruynuvannya-rashistami-ges-vdarit-po-agrosetoru-12287913.html> (дата звернення: 20.05.2023). **27.** Варналій З. С., Білик Р. Р., Хмелевський М. О. Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення. *Економічний вісник університету* : зб. наук. праць учених та аспірантів. Переяслав, 2020. Вип. 45. С. 105–114. **28.** Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2003. № 2. С. 97. **29.** Краус Н. М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації. *Економіка і регіон*. 2013. № 5. С. 189–193. **30.** Коленда Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення. *Економічні науки. Сер. Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. 9(1.1). С. 140–149. **31.** Іляш О. І., Лупак Р. Л., Смоляр Л. Г., Хаустова В. Є., Бояринова К. О. Композиція порівняльних характеристик соціальної політики європейських країн. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 24–32. doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-24-32.

REFERENCES:

1. Bazhenova O. V., Varnalii Z. S., Cheberiaiko O. V. Sotsialna bezpeka liudyny v umovakh viiskovoi ahresii: indykatory ta otsiniuvannia (na prykladi Ukrainy). *Problemy suchasnykh transformatsii. Ser. Ekonomika ta upravlinnia*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-07-02>. (data zvernennia: 20.05.2023).
2. Varnalii Z. Bahatorivneva systema sotsialnoi bezpeky. *Ekonomika i rehion* : naukovyi zhurnal. 2022. № 1(84). S. 68–74. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2547](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2547).
3. Varnalii Z. S., Halushka Z. I. Sotsialna bezpeka yak systema. *Ekonomika i upravlinnia* : naukovyi zhurnal. 2010. № 3 (47). S. 94–100. **4.** Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska

praktyka : monohrafiia / I. F. Hnybidenko, A. M. Kolot, O. F. Novikova ta in. ; za red. I. F. Hnybidenka, A. M. Kolota, V. V. Rohovoho. K. : KNEU, 2006. 292 s. **5.** Sotsialna derzhava: ukraïnskyi vybir / za red. V. A. Hoshovskoi. 2-he vyd. K. : TsPSD, 2007. 337 s. **6.** Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). Sustainability. 2020. Vol. 12(21). 8953. URL: <https://doi.org/10.3390/su12218953>. (data zvernennia: 20.05.2023). **7.** Vasylytsiv T. H., Iliash O. I., Lupak R. L. Problemy ta zasoby konverhentsii sotsialnoi bezpeky v Ukraini ta YeS. *Biznes Inform.* 2018. № 12. С. 8–14. **8.** Libanova E., Osaulenko O. & Cherenko L. Assessment of Quality of Life in Ukraine on the Basis of Subjective Indicators of Well-being : monograph = Otsinka yakosti zhyttia v Ukraini na osnovi subiektyvnykh pokaznykiv dobrobutu : monohrafiia. Warsaw. RS Global Sp. z O.O. 2020. 361 p. **9.** Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky : monohrafiia / O. F. Novikova, O. H. Sydorochuk, O. V. Pankova ta in. Kyiv, Lviv : LRIDU NADU, 2018. 184 s. **10.** Sydorochuk O. H. Sotsialna bezpeka: derzhavne rehuliuвання ta orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia : monohrafiia / Lvivskiy rehionalnyi in-t derzh. upravlinnia. Lviv, 2018. 492 s. **11.** Kharazishvili Yu. M., Hrishnova O. A. Yakist zhyttia v systemi sotsialnoi bezpeky Ukrainy: indykatory, riven, zahrozy. *Ekonomika Ukrainy.* 2018. № 11–12. S. 157–171. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.11.157>. **12.** Gilmore, Robert. Catastrophe Theory for Scientists and Engineers. New York : Dover, 1993. **13.** Poston T. and Stewart Ian. Catastrophe: Theory and Its Applications. New York : Dover, 1998. **14.** Wei-Bin Zhang. Synergetic Economics. Springer Berlin, Heidelberg. 1991. **15.** Varnalii Z. S. Sotsialna bezpeka liudyny yak ob'iekt doslidzhennia ekonomichnoi bezpekolohii. *Ekonomichnyi visnyk universytetu* : zb. nauk. prats uchenykh ta aspirantiv. Pereiaslav, 2022. Vyp. 52. S. 90–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97>. **16.** Nikytenko D. V. Zahrozy investytsiinii bezpetsi derzhavy: sutnist ta klasyfikatsiia. *Efektivna ekonomika.* 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6769>. (data zvernennia: 20.05.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.98. **17.** Sotsialno-ekonomichni naslidky koronokryzy. Tsentrazumkova. 2021. 237 s. **18.** Iliash O. I. Transformatsii systemy sotsialnoi bezpeky Ukrainy: rehionalnyi vymir : monohrafiia / Lvivska komertsiiina akademiia. Lviv : PAIS, 2012. 591 s. **19.** Ukraine: civilian casualty update 31 July 2023. URL: <https://www.ohchr.org/en/news/2023/07/ukraine-civilian-casualty-update-31-july-2023> (data zvernennia: 20.05.2023). **20.** Vereshchuk nazvala kilkist zareiestrovanykh i nezareiestrovanykh pereselentsiv v Ukraini. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727098-veresuk-nazvala-kilkist-zareestrovanih-i-nezareestrovanih-pereselenciv-v-ukraini.html> (data zvernennia: 20.05.2023). **21.** Bohdan T. Finansovo-ekonomichni naslidky viiny. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_ffinansovoeekonomichni_naslidki.html. (data zvernennia: 20.05.2023). **22.** Bezpeka strukturno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty : monohrafiia / Anatolii Markovych Humeniuk. K. : NISD, 2014. 468 s. **23.** Informatsiia Ministerstva finansiv Ukrainy pro vykonannia Derzhavnogo biudzhetu Ukrainy za 2022 rik. Ministerstvo finansiv Ukrainy. mof.gov.ua. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/news/> (data zvernennia: 20.05.2023). **24.** Finansuvannia derzhavnogo biudzhetu Ukrainy z pochatku povnomasshtabnoi viiny. mof.gov.ua. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (data zvernennia: 20.05.2023). **25.** Zahalna suma priamykh zbytkiv, zavdana infrastrukturi Ukrainy cherez viinu, za pidsumkamy chervnia

2023 roku perevyshchyla \$150 mlrd. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-vyynu-za-pidsumkami-chervnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/> (data zvernennia: 20.05.2023). **26.** Kyrychenko A. Naslidky kakhovskoi trahedii: yak ruynuvannya rashystamy HES vdaryt po ahrosektoru. UNIAN. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/naslidki-kahovskoji-tragediji-yak-ruynuvannya-rashistami-ges-vdarit-po-agrosektoru-12287913.html> (data zvernennia: 20.05.2023). **27.** Varnalii Z. S., Bilyk R. R., Khmelevskiy M. O. Sotsialna bezpeka Ukrainy: sutnist, problemy ta shliakhy zabezpechennia. *Ekonomichnyi visnyk universytetu* : zb. nauk. prats uchenykh ta aspirantiv. Pereiaslav, 2020. Vyp. 45. S. 105–114. **28.** Hoshovska V. A. Sotsialna dominanta natsionalnoi bezpeky. *Stratehichna panorama*. 2003. № 2. S. 97. **29.** Kraus N. M. Sotsialna bezpeka na riznykh rivniakh ekonomichnoi ahrehatsii. *Ekonomika i rehion*. 2013. № 5. S. 189–193. **30.** Kolenda N. V. Sutnist mekhanizmu zabezpechennia sotsialnoi bezpeky naseleennia. *Ekonomichni nauky. Ser. Ekonomika ta menedzhment*. 2012. Vyp. 9(1.1). S. 140–149. **31.** Iliash O. I., Lupak R. L., Smoliar L. H., Khaustova V. Ye., Boiarynova K. O. Kompozytsiia porivnialnykh kharakterystyk sotsialnoi polityky yevropeiskykh krain. *Biznes Inform*. 2023. № 5. С. 24–32. doi.org/10.32983/2222-4459-2023-5-24-32.

Varnalii Z. S. [1: ORCID ID: 0000-0002-6654-8760],

Doctor of Economics, Professor,

Cheberiaiko O. V. [1: ORCID ID: 0000-0002-1563-9611],

Candidate of Economics (Ph.D.), Doctor of Historical Sciences, Professor,

Nikytenko D. V. [2: ORCID ID: 0000-0003-4989-0879],

Doctor of Economics, Professor,

Mykytiuk O. P. [1: ORCID ID: 0000-0002-8657-7278],

Candidate in Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

²National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

GEO-STRATEGIC THREATS TO HUMAN SOCIAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF WAR

The article examines human social security through the lens of geostrategic threats. Threats have been classified according to various characteristics. Special attention is paid to geostrategic threats and their consequences. It was determined that geostrategic threats have an external source of manifestation, and their consequences have an unpredictable, long-term, large-scale and interdependent nature of manifestation. An example of such geostrategic threats is the COVID-19 pandemic and a full-scale Russian invasion of Ukraine. The consequences of geostrategic threats are analyzed in conditional time periods: peaceful (until 2014), the period of the COVID-19 pandemic (2020–2021), and the war period (after 2022). It was revealed that in peacetime threats to social security were generally internal in nature and

were concentrated in the economic, social and political spheres, while geostrategic threats were of a monetary nature. After 2014, threats to human social security were directly related to people's lives and health, as well as to the public position of citizens. In the context of the COVID-19 pandemic, the threats related to the functioning of the health care system, the support of the most vulnerable population groups, and the transformation of employment and digitalization. It was determined that the level of manifestation of general geostrategic threats depends on specific geographical, political and economic conditions. Such threats may arise between states, regions, or other actors, and they can have profound effects on world order and stability. The main geostrategic threats to human social security in wartime include: military conflicts and violence; economic difficulties, manifested in a decline in economic activity, a decrease in investment, an increase in unemployment, an increase in inflation, a decrease in foreign trade, a decrease in budget revenues, an increase in debt, the threat of external financing, deterioration of infrastructure, deepening of the humanitarian crisis; energy crisis; environmental threats; inter-national conflicts and inter-ethnic tensions.

Keywords: security; geostrategic threats; social security; human social security; social policy.

Отримано: 14 червня 2023 року
Прорецензовано: 19 червня 2023 року
Прийнято до друку: 23 червня 2023 року